

УДК 159.923.2: 316.356.2

ЯЦИНА О.Ф., к. пед. н.

м. Ужгород

КОНСТРУЮВАННЯ ПРАКТИК ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА БАТЬКІВСТВА: МЕХАНІЗМИ, ПРЕДИКТОРИ, САМОРЕФЕРЕНЦІЯ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Анотація. В статті розкриваються механізми конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Методологічне підґрунтя пояснення механізмів утворюють відкриті П. Бергером та Т. Лукманом механізми соціального конструювання реальності. Уточнюючи уявлення про їхню дію, автор в контексті дослідження зазначає, що інтерсуб'єктивна седиментація абстрагує досвід як частину загального знання про шлюб, сім'ю та батьківство; суб'єктивна рефлексія підкреслює каузальність локальних ситуацій у процесі самореференції ідентичностей, опосередковано змінюючи стандарти, норми в мінливих умовах соціальної реальності; особистісна інтерпретація артикулює на осмисленні, поясненні та оцінюванні суб'єктивно значущої реальності індивідуальних смислів практик; семиотизація сексуальності вносить відкритість і вільність самоздійснення у практики сексуального партнерства.

Визначено, що прогностично інформативними ознаками трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства є соціально-психологічні предиктори смислів практик: культурно-обумовлені, індивідуально-особистісні, емоційно-чутливі.

Висувається твердження, що процес конструювання досліджуваних практик маркується самореференцією ідентичностей як системою операцій самовизначення, самопізнання, самотворення, самовідтворення та самоздійснення.

Запропоновано соціально-психологічну концепцію постмодерних трансформацій практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, за якою наявна поліфонія смислів є результатом взаємозалежності соціально-психологічних предикторів смислів, активації механізмів конструювання і процесу самореференції ідентичностей.

Ключові слова: інтерсуб'єктивна седиментація, суб'єктивна рефлексія, особистісна інтерпретація, семиотизація сексуальності.

Аннотация. В статье раскрываются механизмы конструирования практик брачно-семейного партнерства и родительства. Методологическое основание для объяснения механизмов составляют открытые П. Бергером и Т. Лукманом механизмы социального конструирования реальности. Уточняя представление относительно их действия в контексте исследования, автор определяет, что интерсубъективная седиментация абстрагирует опыт как часть общих знаний о браке, семье и родительстве; субъективная рефлексия подчеркивает каузальность локальных ситуаций в процессе самореференции идентичностей, опосредовано изменяя стандарты, нормы относительно переменчивых условий социальной реальности; личностная интерпретация артикулирует на осознание, объяснение и оценивание субъективно значимой реальности индивидуальных смыслов практик; семиотизация сексуальности вносит открытость и свободу самосовершеншения идентичностей в практиках сексуального партнерства.

Определено, что прогностически информативными признаками трансформаций практик брачно-семейного партнерства и родительства есть социально-психологические предикторы смыслов практик: культурно-обусловленные, индивидуально-личностные, эмоционально-чувственные.

Утверждается, что процесс конструирования изучаемых практик маркеруется самореференцией идентичностей как системы операций самоопределения, самопознания, самосоздания, самовоссоздания и самосовершеншения.

Предложено социально-психологическую концепцию постмодерных трансформаций практик брачно-семейного партнерства и родительства, согласно которой присутствующая в социальной реальности полифония смыслов есть результатом взаимозависимости социально-психологических предикторов смыслов, активации механизмов конструирования и процесса самореференции идентичностей.

Ключевые слова: интерсубъективная седиментация, субъективная рефлексия, личностная интерпретация, семиотизация сексуальности.

Abstract. *The article describes the mechanisms of constructing the practices of marriage and family partnership and paternity. The methodological basis for the explanation of the mechanisms forms the mechanisms of social construction of reality discovered by P. Berger and T. Lukman. Clarifying the idea of their action, the author notes that intersubjective sedimentation abstracts experience as a part of the general knowledge of marriage, family and paternity; subjective reflection emphasizes the causality of local situations in the process of self-referencing of identities, indirectly changing standards and norms in the changing conditions of social reality; personal interpretation articulates on understanding, explaining and evaluating the subjectively significant reality of the individual meanings of the practices; semiotisation of sexuality brings openness and freedom to self-realization in the practice of sexual partnership.*

It is determined that the informative signs of the transformation of the practices of marriage and family partnership and paternity are socio-psychological predictors of the meanings of the practices: culturally-conditioned, individual-personal, emotional-sensitive.

There is a statement that the process of constructing the researched practices is marked by the self-reference of identities as a system of operations of self-determination, self-knowledge, self-creation, self-reproduction and self-realization.

A socio-psychological concept of postmodern transformations of the marriage-family partnership and paternity practices is proposed, according to which the existing polyphony of meanings is the result of the interdependence of socio-psychological predictors of meanings, activation of the mechanisms of design and the process of self-identity.

Key words: *intersubjective sedimentation, subjective reflection, personal interpretation, semiotisation of sexuality.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сім'я як найбільш приватна сфера соціокультурної реальності вирізняється особливою чутливістю до трансформаційних суспільних процесів, реагуючи на них конструюванням різноманітних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і множинних ідентифікацій. Маючи уявлення про функціонування традиційної сім'ї, суб'єкт змінює статус традиційних сімейних цінностей, руйнує звичну рольову поведінку чоловіків/жінок, відходить від інституціональних правил і конструює індивідуальні смисли практик, вивільняючись від впливу абсолютних вимірів, що торкаються «сакральності» класично-традиційних сім'ї, шлюбу, батьківства.

За таких умов виявляється недостатньою пояснювальна спроможність існуючих наукових підходів для тлумачення поліфонії смислів практик та множинних ідентичностей. З цього логічно постає питання про необхідність нової психологічної концепції трансформацій практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Розв'язання цих питань дасть нове розуміння механізмів і процесів, що відтворюють характер змін практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства в умовах соціальної реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Методологічне значення у вивченні соціальних практик має теорія соціальних дій М. Вебера [3], що безпосередньо пов'язана із концепціями мотивації, потреб, ціннісних орієнтацій (як

регуляторів дій), норм і соціального контролю та передбачає суб'єктивну мотивацію суб'єкта. Н. Л. Антонова висловлює слушну думку про те, що М. Вебер і Т. Парсонс, розкриваючи сутність і зміст соціальної дії, зробили заявку на вивчення соціальних практик як соціальних дій [1]. В найбільш широкому змісті розуміння практики пов'язано з тим, що соціальний агент робить сам і з чим він стикається у соціальному світі [1]. За М. Фуко, практики можуть перетворюватися на імператив, правило, манеру поведінки, що нетотожно розумінню їх тільки як правил чи норм, вони «одночасно способи дії і мислення», коментує В. В. Волков [4]. Отже, дослідниками відмічено, що соціальну практику організовано: з одного боку, існуванням об'єктивної структури, котра впливає на практики; з іншого – соціальні агенти впливають на соціальну дійсність через практики, змінюючи структуру і смисли практик. За уточненням Е. Гідденса, соціальні практики зводяться до соціальних дій, а структура представлена як динамічна.

Тезу, що соціальні практики змінюються і змінюють особистість, розвиває Р. Коннелл, підкреслюючи важливість зовнішніх, фундаментальних типів стосунків, котрі лежать за межами соціального життя та визначають його, є в основі взаємодії індивідів та між соціумом і владними інститутами. Дослідниця розглядає практику як реакцію на певну організацію структури, де остання є способом виставлення рамок, а відтак і обмеження свободи конструювання практик, що не вписуються в параметри рамки. Відтак, результатом практики стає

трансформація ситуаційно створених характеристик структури, що у свою чергу, утворюють іншу практику. Як справедливо вважає Р. Коннелл, практика може свідомо організовуватися з метою змінення накладених структурою обмежень [8].

Зазначене дає нам підстави вважати, що поліфонія досліджуваних нами практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, детермінована характером глобальних суспільно-економічних процесів та пов'язаних із ними змін у людській свідомості, котрі відтворюються у змісті цінностей, мотивах, ідентичностях, у такий спосіб позначаючи смисли практик.

В контексті дослідження приділяємо значення тлумаченням ідентичності, що переглядаються у зв'язку із невідповідністю класично-традиційного уявлення про неї як про стабільне цілісне ядро особистості новим реаліям, де ідентичність стає досягненням не свідомості, а стосунків [13]. Надмірне акцентування на соціальних аспектах формування ідентичності і недостатня увага до індивідуальних спонукань суб'єкта стали предметом критики. Це дало підставу К. В. Злоказову, зауважуючи на неоднорідності ідентичності: «варіативність визначається динамічними і змістовими (конкретні цілі, цінності, установки) характеристиками», наголосити, що суб'єкт, здатний знаходити нові напрямки саморозвитку, володіти більшим потенціалом саморегулювання і більш зрілими механізмами соціального функціонування в порівнянні з тими, хто наслідує наперед визначені взірці ідентичності [6]. Апелюючи до ідей Е. Еріксона і Дж. Марсія, К. В. Злоказов слушно зауважує на трансформації теоретичного конструкту ідентичності: «яскраві риси його трансформації – розширення поля аналізу з психологічного на соціальні і культурні контексти розвитку ідентичності; перехід від статичних, «рамкових» моделей ідентичності до динамічних, що акцентують увагу на зміні змісту аспектів ідентичності» [6].

Попри глибину досліджень, окреме питання становить зв'язок практик та ідентичностей, що мають пояснити особливості конструйованих практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі та визначенні основних складових конструювання практик. Відповідно до зазначеної мети, у статті поставлено завдання: проаналізувати механізми конструювання соціальної реальності, зокрема, проблему конструювання на основі аналізу соціальних та індивідуальних конструктів у контексті дискурсивних практик.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На наш погляд, у конструюванні практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства суб'єкт віддає перевагу тому, що має для нього особистісне зна-

чення і не суперечить його уявленням про смисл практики та конструювання в ній себе. Тому у конструктах практик партнерства та батьківства представлено реальність, значущість котрої визначається інтерпретацією її суб'єктами. За П. Бергером та Т. Лукманом, це світ, що створюється в думках і діях, що переживається як реальний [2]. Артикулюючи на інтерпретаційному змісті реальності, дослідники вивчають проблему конструювання на основі аналізу соціальних та індивідуальних конструктів у контексті дискурсивних практик, що виникають по відношенню до стрімких соціокультурних трансформацій.

Відтак, логічно для пояснення феномену практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства звертатися до наукового доробку П. Бергера та Т. Лукмана – «Соціальне конструювання реальності» [2].

Зважаючи на вищевикладені положення, де зазначено, що в умовах постнекласичної соціальності ідентичність розглядається через розуміння суб'єкта передусім як суб'єктивної позиції в межах дискурсивної структури, де він має різні ідентичності відповідно до дискурсів, в яких бере участь, доцільно спиратися на системну теорію Н. Лумана. Зокрема, положення дослідника про принцип дії самореферентної системи, де відтворення самої себе за допомогою власних операцій вирішує проблему суб'єкта та об'єкта, розглядаємо як перспективний в контексті аналізу множинних ідентичностей.

Для вирішення поставленої мети використано теоретичні методи наукового дослідження: аналіз механізмів і процесів, що відтворюють характер змін практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

У процесі теоретичного аналізу практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства нашу увагу привернули деякі прогностично інформативні ознаки, зміст яких вказував на смисловий зв'язок із конструйованими практиками. У такий спосіб було виявлено соціально-психологічні предиктори, функціональність яких вбачаємо у тому, що вони розкривають домінуючі концепти, які вказують на трансформований зміст практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Соціально-психологічні предиктори тлумачаться нами як незалежні змінні, утворені із змістових характеристик соціальності, котрі конкретизують вибір смислів у процесі конструювання практик і дають можливість пояснити та спрогнозувати особливості процесу трансформації.

За основу типології груп соціально-психологічних предикторів смислів практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства покладено соціокультурні та індивідуально-особистісні категорії. Це дозволило означити зміст предикторів:

- культурно-обумовлені предиктори (соціальний статус, орієнтація з пріоритетом на соці-

альні норми та цінності, соціальні стереотипи, традиції, ритуали, гендерно означені ролі, ін.)

- індивідуально-особистісні предиктори (гнучкість, прагматичність, демонстративність, орієнтація на індивідуальні цінності, саморозкриття, ідентичність, фемінінність, маскуліність, сексуальність, материнство/батьківство, дітність/бездітність, ін.)
- емоційно-чутливі предиктори (переживання як емоційно відчута реакція на ситуацію, приватність, довіра, рефлексія, ін.).

Вищезазначене дозволяє нам вважати, що між названими предикторами та смислами практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства існує зв'язок. Висуваючи це твердження, ставимо завдання розкрити механізми конструювання практик і пояснити перетворення предикторів із зовнішніх змінних у особистісні фактори. В цьому контексті покликаємось на висновування Н. В. Чепелевої про те, що переструктуруючи текстову інформацію, особистість глибоко осмислює її і вдається до інтерпретації отриманого «смиислового/життєвого стрижня» [12]. Відбувається «розпредмечування змісту, як готовність зрозуміти й опредметити себе через розуміння тексту-події, як готовність зрозуміти зв'язок зі світом, діяти для того, щоб розчинитися в цій діяльності і знову пережити своє опредмечування через побудову змісту інтерпретації». Тут інтерпретація стає адекватною динаміці життя, зміні особистості й динамічності її свідомості [12].

З цього робимо висновок, що особистісні смисли визначаються ціннісними орієнтаціями, динамічний характер котрих вказує на те, що ціннісні смисли можуть змінюватися. А. В. Серий пояснює це через існування актуальних смислових станів, які «тимчасово переживаються і носять статус фаз розвитку, виконують функцію генералізації окремих смислів різних рівнів індивідуальної смислової системи у вищій, смисложиттєвий рівень, який, у свою чергу, виражається у мірі осмисленості всього життя» [10]. Водночас, констатуємо, що ціннісні орієнтації вибірково відтворюються особистістю. У ставленні до класично-традиційної системи цінностей важливу роль відіграють індивідуально-особистісні та емоційно-чутливі предиктори.

Виділені П. Бергером та Т. Лукманом механізми: інтерсуб'єктивна седиментація, суб'єктивна рефлексія та особистісна інтерпретація розглядаються нами як вагомні соціально-психологічні механізми конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Механізм інтерсуб'єктивної седиментації виникає за умови «повторних об'єктивацій спільного досвіду», який можна передавати із покоління в покоління, від однієї спільності – іншій. Ми розуміємо його як такий, що є лише невеликою части-

ною людського досвіду – «застиглим у пам'яті в якості незабуваної і визнаної сутності» [2]. Об'єктивація нового досвіду, що відбувається за допомогою мовлення, дозволяє включити його в існуючий запас знання. Відтак, об'єктивовані і оречевлені седиментації передаються в традиції певної спільності. Покликаючись на результати дескрипції диспозиції сімейності, виконаній на матеріалі українських прислів'їв та приказок про шлюб та сім'ю, можемо стверджувати, що досвід, який в них означається і передається в лінгвістичній формі, стає релевантним і для тих, хто ще не мав такого досвіду, але «знає», що воно так є чи має так бути.

Таким чином, завдяки лінгвістичному означуванню досвід людини в конкретних обставинах абстрагується і стає можливим для інших, тобто стає частиною загального знання про шлюб, сім'ю та батьківство. «Об'єктивація досвіду в мові (тобто його трансформація у загальнодоступний об'єкт знання – О.Я.) дозволяє включати його в більш широку систему традицій» [2] завдяки моральним настановам, приписам, соціальним ролям та стереотипам.

Соціальні стереотипи, як відомо, є результатом категоризації соціального досвіду, визначеного культурою і вихованням. Дозволимо припустити, що шлюб у дискурсі традиційної сім'ї є одним із цих стереотипів, де для жінки визначено, що вона має народити і доглядати дитину, а для чоловіка призначено кар'єрне зростання. Причому, успішність подружжя також оцінюється стереотипово: успішність жінки у масовому дискурсі визначається наявністю чоловіка і дітей, успішність чоловіка вимірюються його професійними досягненнями. Як вірно зауважує Т. Рябова, стереотипи не тільки встановлюють нерівність: вони її виправдовують [9]. На нашу думку, такі стереотипи, прийняті зокрема у класично-традиційній сім'ї, підкреслюють їхню ригідність, а відтак пояснюють, до певної міри, несприйняття і заперечення значною частиною соціуму варіабельності ПШСПБ. Власне, зазначеними стереотипами і визначається «норма» подружнього життя в дискурсі традиційної сім'ї. Тому відкрита поведінка жінок та чоловіків на виконання ними інших соціальних ролей, коли жінка – робить кар'єру, а чоловік бере відпустку по догляду за дитиною, чи обоє членів подружжя роблять кар'єру, а дитину доглядають няні, гувернери, бабусі-дідусі – це дискурс про те, що жінки і чоловіки вносять зміни у наперед визначені соціальні ролі, артикулюючи на особистісно визначених домінантах індивідуальних смислів практик.

В усякому разі, ще поширені конструкти, в яких за чоловіком залишається панування, а за жінкою – підпорядкування йому. Повільність модифікації культурно-обумовлених предикторів в шлюбно-сімейних практиках, навіть в умовах стрімких сус-

пільних трансформацій, ми пов'язуємо із дією механізму інтерсуб'єктивної седиментації, що реалізується в рамках, заданих дискурсі традиційної сім'ї. Суттєве зауваження, що в традиції української сім'ї залишається високою стійкість норм і приписів традиційної сім'ї. Пояснення тому може бути різне: спостерігається сакралізація індивідуального життя (вплив релігії, церкви на відносини, поведінку людей), підтримання родинних традицій, де нуклеарна сім'я є взірцем стосунків, тощо. Все це створює стійке враження приналежності людини до чогось сакрального, а відтак стабільного, гарантованого, типового, що є повною протилежністю постмодерної соціальності з її: невизначеністю, ризиковістю, сингулярністю.

Стереотипність об'єктивованих інституціональних значень, зауважують П. Бергер та Т. Лукман, «гарантує їхнє запам'ятовування» і на рівні насаджених значень відбувається процес «рутинізації і тривіалізації» [2]. Наочною ілюстрацією цього є типізовані структурно-функціональні взірці взаємодії подружжя, що не проблематизуються в дискурсі традиційної сім'ї. Відбувається те, що визначається як «специфічно-рольові знання», коли ролі прямо чи опосередковано пов'язані із розподілом праці у ході «інтерналізації інституціональних чи інституціонально обґрунтованих «підсвітів», де «інтерналізація включає суб'єктивну ідентифікацію з роллю і відповідними їй нормами» [2].

Сукупність значень підтримується «легітимаціями різного рівня»: від прислів'їв та приказок до дискурсивних практик партнерства й батьківства, в яких оновлюється значення седиментованого досвіду. Ознаку цього вбачаємо у вживленні в практики феномену, названого нами «шлюбно-сімейний аутсорсинг». Принцип його дії полягає у тому, що подружжя/партнери делегують свої функціонально-рольові обов'язки людям, які здійснюють їх певний період часу: з малою дитиною сидить няня, домашні завдання із старшою дитиною готує гувернер, прибирання, прання, прасування, готування їжі здійснює хатня робітниця, тощо. Така «підміна» дозволяє подружжю/партнерам зосередитись на вирішенні виробничих, бізнесових, навчальних, наукових, ін. завдань і не витрачати час на виконання функцій, з якими професійно вправляються наймані працівники. Важливим є те, що в умовах іншої соціальності отримані знання, зокрема, у частині виконання рольових функцій, втрачають, на думку Т. М. Титаренко, «колишню лінійну детермінованість, жорстку визначеність, одноголосся за рахунок практично безмежної відкритості, поліфонічності, здатності до змін і навичок захисту свого права бути інакшою» [11]. Зазначене, безперечно, ілюструє зміни у функціонально-рольовій організації життя подружжя/партнерів та проблематизує смисли утворення шлюбу, сім'ї, батьківства через

те, що формальні ознаки шлюбно-сімейних практик у частині виконання ними рольових обов'язків змінюються. Проте, за твердженнями П. Бергера та Т. Лукмана, об'єктивація нових значень седиментованого досвіду не загрожує тому, що вже було об'єктивовано [2].

Інший механізм конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства – суб'єктивна рефлексія, що пов'язана із пізнанням суб'єктом себе самого, в результаті чого відбувається переосмислення і себе, і своїх стосунків з Іншим/Іншими. З чого слідує, що культурно-обумовлені, індивідуально-особистісні та емоційно-чутливі предиктори розпізнаються тільки завдячуючи рефлексії. При цьому міра суб'єктивності процесу виражається у здійсненні рефлексії, психологічна специфіка якої, за спостереженнями А. В. Карпова, забезпечує можливості як безпосереднього самоконтролю своїх дій із ситуацією та їхньою координацією у відповідності до мінливості умов і власного стану (ситуативна рефлексія), так і виявляється у схильності до самоаналізу того, що відбувається в конкретній локальній ситуації (поведінкова рефлексія) чи вже до виконаного в минулому (ретроспективна рефлексія) [7].

З чого слідує, що рефлексія ціннісних орієнтацій, соціальних стереотипів, інших культурно-обумовлених й індивідуально-особистісних предикторів є не тільки індивідуальним актом осмислення, переосмислення і переживання, а й механізмом конструювання/реконструювання різних за змістом практик. Безперечно, що реконструювання смислових засад практик змінює картину соціальної реальності. Більше того, рефлексія як механізм конструювання, власне, і сприяє реконструюванню самих засад і зумовлює поліфонію смислів практик партнерства та батьківства, коли психологічні предиктори сприймаються як індивідуальні цінності й важливі чинники конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Механізм особистісної інтерпретації як спосіб тлумачення допомагає осмислювати, пояснювати та оцінювати світ і себе в ньому. У філософсько-герменевтичному розумінні інтерпретація розглядається як осягнення авторського смислу, закладеного в тексті. Тому в інтерпретації соціальної реальності, на думку Л. Д. Заграй, суттєвими ознаками є: «герменевтизація світу і культури, сприйняття світу як тексту; пошук нового методу пізнання соціальної реальності; побудова нової концепції суб'єкта, згідно з якою він позбавлений своєї субстанціональної сутності і розглядається як сукупність різного роду детермінант сприйняття світу – соціальних і природних» [5]. Отож, з позиції герменевтики підґрунтя інтерпретації утворюють самостійні акти свідомості, що змінюють смисл пояснювальних подій.

На підставі здійсненого аналізу сексуальних партнерств в практиках (конкубінат, снєк, вільний союз, пікап, поліаморні практики) відмічаємо, що у процесі їхнього конструювання активується механізм семіотизації (означування) сексуальності. Зауважимо, що механізм семіотизації розглядається нами у вузькому контексті і виявляється у сукупності знаків сексуальності, втілених у практиках шлюбно-сімейного партнерства, зокрема, у сексуальному партнерстві. Певна річ, що соціокультурна трансформація інтимності, описана дослідниками Е. Гідденсом, М. Фуко, акцентувала увагу на семіотизації сексуальності, тілесності, що розширило межі сексуальності, надавши їй більшої відкритості, свободи та множинності смислів. Отже, поняття, що полягало в узвичаєному смислі сексуальності, у соціальній реальності змінилося і змістилося від утаємничуваного, сакрального, пов'язаного із репродуктивною функцією, до відкритого, вільного самоздійснення сексуальної ідентичності у сексуальному партнерстві.

З результатів аналізу випливає, що в поліфонії практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства відтворено широкий історичний і культурний контексти та конструювання соціальної реальності, де імпліцитні уявлення і експліцитний досвід зводять разом контекстуальні, стосункові і лінгвістичні

особливості практик партнерства та батьківства та конструйовані в них дискурсивні самореферентні ідентичності. Самореферентність ідентичностей розглядаємо як процесуальні операції самовизначення, самопізнання, самотворення, самовідтворення і самоздійснення у актуально значущих комунікативних ситуаціях, за результатами яких конструюються множинні ідентичності. Суттєво, що описування та означування ідентичностей в практиках, водночас є відтворенням і смислів самих практик, що вказує на їхню взаємозалежність.

За результатами теоретичного аналізу пояснення постмодерних трансформацій практик знаходимо у активації механізмів конструювання практик, дію котрих позначено вибором соціально-психологічних предикторів смислів та процесом самореференції ідентичностей. З цього випливає, що у процесі вибудовування практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства культурно-обумовлені, індивідуально-особистісні, емоційно-чутливі соціально-психологічні предиктори із зовнішніх змінних стають особистісними факторами, з якими співвідносні індивідуальні уявлення про смисли практик та про себе в них. На основі здійсненого аналізу укладено теоретичну модель процесу трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

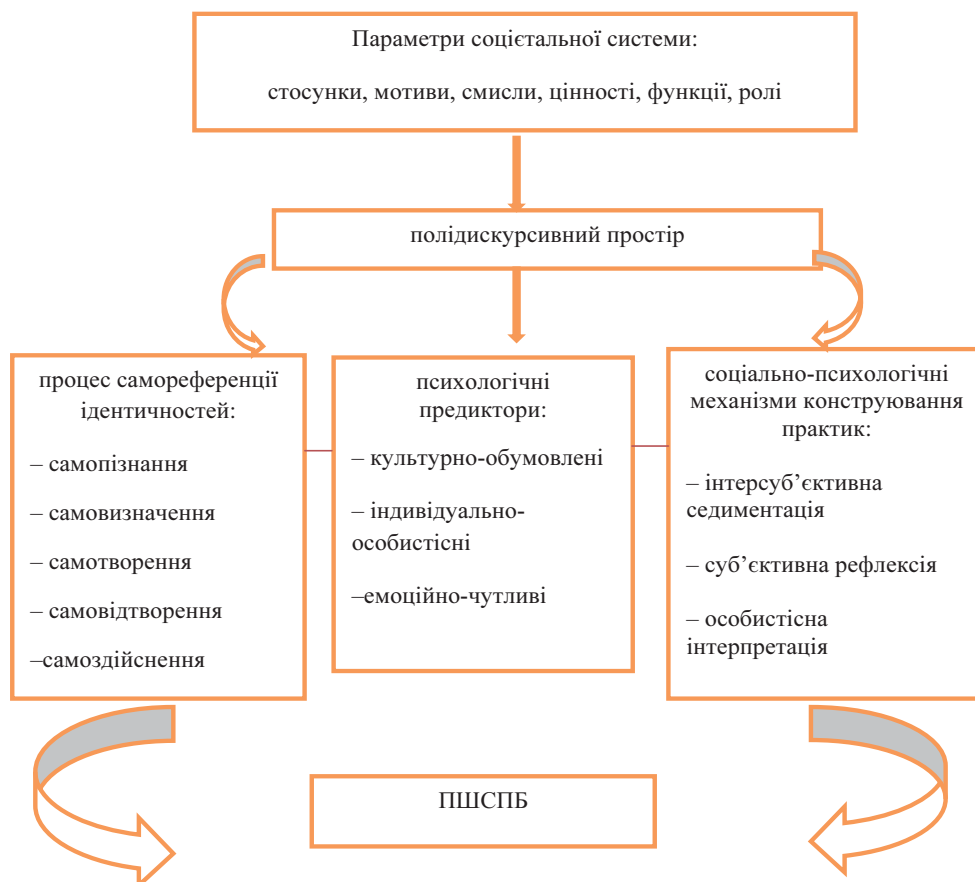

Рис. 1. Теоретична модель процесу трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства

Висновок і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Таким чином, теоретична модель процесу трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства представлена нами як система взаємозалежності самореференції ідентичностей, що в умовах полідискурсивного середовища пов’язана із переосмисленням змісту мотивів, смислів, цінностей, стосунків, функцій, ролей відносно себе, своїх дій і взаємин з Іншими; соціально-психологічних предикторів смислів і механізмів конструювання практик. Виділені прогностично інформативні ознаки трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства – соціально-психологічні предиктори конкретизують вибір смислів у процесі конструювання практик і дають можливість пояснити особливості процесу трансформації. Зважаючи на зазначене, поліфонія смислів практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і множинних самореферентних ідентичностей пояснюється концепцією, де ключовими елементами визначено механізми, предиктори і самореференцію.

Перспективи подальших розвідок пов’язані із дослідженням «множинних ідентифікацій» в практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства з допомогою психосемантичного методу та методом обґрунтованої теорії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова Н.Л. Социальная практика: теоретико-методологические основания исследовательского анализа / Н.Л. Антонова // Известия Уральского государственного университета. - 2009. - №4 (70). - С.92-98.
2. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман; пер. с англ. Е. Руткевич. М.: «Медиум», 1995. 323 с.
3. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер; пер. с нем. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
4. Волков В.В. Теория практик / В.В. Волков, О.В. Хархордин. - С/Пб: Изд-во Европейского ун-та, 2008.-298 с.
5. Заграй Л. Д. Пошук ідентичності у період суспільно-політичної кризи / Л.Д. Заграй. – *Форум КСПО у ТДО* URL: <https://kspodn.onu.edu.ua/.../15-zagraj-l-d-m-ivano-frankivsk-posh>
6. Злоказов К. В. Вопросы развития идентичности в работах последователей Эриксона. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-razvitiya-identichnosti-v-rabotah-posledovateley-eriksona>.
7. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А.В. Карпов // Психологический журнал. – 2003. – Т. 24. – № 5. – С. 45–57.
8. Коннелл Р. Гендер и власть: общество, личность и гендерная политика / Р. Коннелл; авториз. пер. Т. Барчуновой. – М.: Новое литературное обозрение, 2015. – 432 с.
9. Рябова Т. Б. Пол власти: гендерные стереотипы в современной российской политике / Т.Б. Рябова. - Иваново : Иван. гос. ун-т, 2008. – 246 с.
10. Серый А.В. Система личностных смыслов: структура, функции, динамика / А.В. Серый; науч. ред. М. С. Яницкий.- Кемерово : Кузбассвузиздат, 2004. – 272 с.
11. Титаренко, Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 376 с.
12. Чепелева Н. В. Самопроектирование личности в дискурсивном пространстве / Н.В. Чепелева // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей. – К. : Міленіум, 2012. – Вип. 31 (34). – С. 64–65.
13. Якимова Е. В. Социально-психологические аспекты семьи и брака: теория и эмпирия / Е.В. Якимова // Человек: Образ и сущность. Ежегодник 2007: Семья: Традиции и современные тенденции. – М. : ИНИОН., 2007. – С.215–243.